

Recenze

Review

Berg C., Köckinger H., Kropik M., Pörtl M., Schröck C. & Zechmeister H. (Eds.) (2025): Moosflora von Österreich (Vol. 1–3). – Verlag des Naturwissenschaftlichen Vereins für Kärnten, Klagenfurt am Wörthersee. 1182 + LXXXVI pp. ISBN 978-3-85328-107-9 (Band 1), 978-3-85328-108-6 (Band 2), 978-3-85328-112-3 (Band 3).

Na sklonku minulého roku vyšla zcela mimořádná publikace – Bryoflóra Rakouska, vzhledem k rozsahu fyzicky rozdělená do tří svazků, nicméně fakticky představující nedělitelné dílo a jako taková i distribuovaná. Za vznikem stojí kolektiv šesti hlavních rakouských autorů – editorů pod vedením Christiana Berga (v obsahu je však lídrem Heribert Köckinger) a tři dalších spoluautorů. Hned na úvod je potřeba zdůraznit opravdu zcela mimořádný charakter díla – jedná se o světově ojedinělou kompletní flóru poměrně rozsáhlého území, která obsahuje veškeré z území známé hlevíky, játrovky i mechy (autoři z území uvádějí 1105 druhů mechorostů – 4 hlevíky, 256 játrovek a 845 mechů spolu s dalšími 90 infraspecifickými taxony) a byla zpracována jednotným způsobem (hlavní autoři často zpracovávali jak játrovkové, tak mechové rody). Zpracování navíc proběhlo během relativně krátké doby (autoři uvádějí 5 let), což umožnilo vydat dílo tak, že část zpracovaných rodů není neaktuální vůči jiným částem, což v dnešní době překotně se valících taxonomických zpracování je prakticky nemožný počín – podobně rozsáhlá šestisvazková iberská mechová flóra (Flora Briofítica Ibérica) pod vedením José Guerri a Montserrat Brugués, věnovaná pouze mechům, vycházela během 13 let mezi roky 2006–2018. Rozsahem zpracování jsou přitom popisy jednotlivých druhů včetně ekologie a rozšíření poměrně rozsáhlé, nedosahující sice typicky monografického rozsahu, ale bez problémů srovnatelné či překonávající nejuznávanější evropské regionální flóry typu bryoflóry Britských ostrovů (Smith 1999, 2004) či nedokončené bryoflóry Skandinávie (Arnell 1956, Nyholm 1987, 1989, 1993, 1998) a velmi těsně se blížící rozsahu výše uvedené iberské mechové flóry (a překonávající ji například v rozsahu stanovištních informací). Pokud byly někdy v minulosti publikovány podrobnější flóry, týkaly se pouze části mechorostů (Schusterovo šestisvazkové The Hepaticae and Anthocerotae of North America East of the Hundredth Meridian, 1966–1992, věnované játrovkám a hlevíkům, Ignatovova plánovaná šestisvazková Flora mchov Rossii, věnovaná pouze mechům, z níž byly od r. 2017 zatím vydány 4 svazky).

Kniha je psána v němčině a jejím základem jsou standardizovaná zpracování jednotlivých druhů. Popisy jsou sice stručnější, rozsahem přibližně dvoutřetinové oproti našim typickým zpracováním ve webovém klíči, avšak obsahující naprostou většinu pro určování podstatných informací. Popisy i dvojjazyčné (paralelní německy a anglicky psané) dichoto-

mické klíče jsou doprovázeny ilustracemi, přičemž poměr podílu plochy textu a obrazového materiálu u popisů jednotlivých druhů je přibližně 1 : 2. Ilustrace jsou, podobně jako ve švédském klíči, tvořeny výhradně fotografiemi a mikrofotografiemi, což je zatím mezi bryoflórami unikátní počín, který se však v budoucnu vzhledem k dostupnosti fotografického vybavení a úbytku umělecky nadaných ilustrátorů biologických objektů bude bezpochyby šířit. Každý druh má uvedenu poměrně podrobnou a ilustrativní charakteristiku stanovištních podmínek, doplněnou pro Rakousko upravenými Ellenbergovými hodnotami pro světlo, teplotu, kontinentalitu, vlhkost, substrátovou reakci a živinovou náročnost. Rozšíření v rámci Rakouska je specifikováno standardně na úrovni spolkových zemí a obvykle s upřesňujícími fytogeografickými charakteristikami, v případě potřeby jsou uvedeny kritické taxonomické poznámky. První díl flóry je uveden obecnými kapitolami, osvětlujícími bohatě ilustrovanou všeobecnou morfologii a anatomii mechorostů, jejich životní prostředí, využití a význam, ochranu a ohrožení, stejně jako třeba stručnou historii a typy ke sběru a určování. Systematickou část uvozuje opět bohatě ilustrovaný slovníček pojmů a celkový klíč k rodům, který je v celém rozsahu veden jako dichotomický, byť např. úvodní „rozhození“ zejména vrcholoplodých a bokoplodých mechů je fakticky polytomické (11, resp. 5 podskupin). Tento klíč je zřejmě z praktických důvodů pak znovu vsazen i na konec 3. dílu. Z obecných kapitol je nadstandardně zpracována zejména charakteristika habitatů, uvádějící pro každý z nich typické druhy mechorostů. To bude pro vegetační ekology spolu s revidovanými Ellenbergovými čísly blízkými situací na našem území velmi vhodný zdroj pro širší vegetační analýzy – překryv rakouské flóry s naší je totiž téměř stoprocentní.

Co se týká taxonomického pojetí rodů, případně vyšších taxonomických ranků a akceptace kritických druhů, autoři deklarují primární úmysl řídit se celoevropským seznamem mechorostů, který byl pro autory příhodně publikován na začátku intenzivních prací na díle (Hodgetts et al. 2020), nedrží se však tohoto checklistu slepě. Na jednu stranu většinou aktualizovali pojetí podle novějších taxonomických prací přibližně na úroveň roku 2023 (v případě autory taxonomicky přímo zpracovávaných skupin i novější, např. rod *Riccia* obsahuje novinky publikované v článku Pörtl et al. (2025) včetně dosud nepublikovaných informací o okruhu *R. subbifurca*), na druhou stranu se nebojí používat širší pojetí rodů *Bryum* či *Cephalozia*, ačkoliv v druhém případě opomněli, že do fylogenetického pojetí širěji pojatého rodu je nutné zahrnout nejenom rod *Pleurocladula*, ale i *Nowellia*, která je zde pojata samostatně. V některých případech ale autoři bez komentáře novější pojetí opomíjejí (*Dicranella* s. lat., jejíž polyfyletické klasické vymezení bylo „odhaleno“ již v roce 2021 a taxonomické důsledky publikovány i dva roky později), jindy zase na druhové úrovni rozlišují taxony bez recentně provedených kritických taxonomických studií (např. *Marsupella ramosa*, *Bryum latifolium*, *Weissia muralis*). Asi nejspornější mi přijde selektivní nepřijímání některých kritických, byť obtížně morfologicky rozlišitelných taxonů (např. *Conocephalum salebro-*

sum, *Riccia rhenana*, *Campylopus schimperi*, *Heterocladium flaccidum*, *Sphagnum divinum* a *S. medium*), přičemž pro většinu z nich existují skutečně nezpochybnitelné důvody pro přijetí. Obecně mi nevadí vlastní, často pragmaticky vedená taxonomická rozhodnutí, problematiká mi ale přijde absence odkazů alespoň na nově provedené taxonomické práce, takže čtenář je stoprocentně odkázán na názor autorů, pokud samostatně nehledá v bohužel necitované literatuře. Klíče k rodům i druhům jsou napsány poměrně jednoduchým způsobem, takže často umožňují určení jen skutečně typicky vyvinutých rostlin. To může být pro méně zkušeného uživatele někdy i výhoda, protože je menší šance se v klíči ztratit, mohlo by to však být vyváжено upozorněním na běžnější záměny pod popisy druhů. Osobně mi také chybí klíče k rodům u jednotlivých čeledí. To je sice logický důsledek v dnešní době nejednoznačných čeledových definic (úvodní klíč vede rovnou k rodům – ani ty nicméně leckdy nebývají charakterizovány z morfologického pohledu příliš logicky), avšak přinejmenším v některých případech by klíče vedoucí od čeledí nebo skupin čeledí k rodům byly užitečné. Ilustrační mikrofotografie jsou v naprosté většině případů kvalitní, kniha je výtiskem na kvalitním křídovém papíře, nicméně ne vždy jsou dostatečným způsobem ilustrovány diakritické znaky, přičemž si uvědomuji, jak obtížné je na fotografii zachytit detail, který by daný druh charakterizoval. Obecně by mi asi přišlo užitečnější netrvat na konzistenci uvádění fotek celkového habitu, tvaru listu a dalších znaků a více řešit, které znaky a v jakém zvětšení jsou v konkrétním případě důležité.

Celkový dojem z nově vydaného díla je i přes dílčí kritiku skvělý – lepší určovací pomůcka pro střeoevropskou bryofloru nikdy nebyla publikována a bezpochyby velmi přesně a poměrně vyrovnaně zachycuje stav poznání rakouské a potažmo střeoevropské bryoflóry na začátku 20. let 21. století. Cena díla s ohledem na rozsah a kvalitu je „lidová“, stanovená vydavatelstvím na 85 euro (bez poštovného, které se vzhledem k váze může docela prodražit), takže neváhejte s objednávkou, náklad byl 900 výtisků a dotisk je nejistý, přestože autoři žádají o zpětnou vazbu s náznakem zprávy o budoucí aktualizaci.

Jan Kučera

- Arnell S. W. (1956): Illustrated moss flora of Fennoscandia. I. Hepaticae. – CWK Gleerup.
 Hodgetts N. G., Söderström L., Blockeel T. L., Caspari S., Ignatov M. S., Konstantinova N. A., Lockhart N., Papp B., Schröck C., Sim-Sim M., Bell D., Bell N. E., Blom H. H., Bruggeman-Nannenga M. A., Brugués M., Enroth J., Flatberg K. I., Garilleti R., Hedenäs L., Holyoak D. T., Hugonnot V., Kariyawasam I., Köckinger H., Kučera J., Lara F. & Porley R. D. (2020): An annotated checklist of bryophytes of Europe, Macaronesia and Cyprus. – *Journal of Bryology* 42: 1–116.
 Nyholm E. (1987): Illustrated Flora of Nordic Mosses. 1: Fissidentaceae – Seligeriaceae [p. 1–72]. – Nordic Bryological Society, Copenhagen & Lund.
 Nyholm E. (1989): Illustrated Flora of Nordic Mosses. 2: Pottiaceae – Splachnaceae – Schistogaceae [p. 73–141]. – Nordic Bryological Society, Copenhagen & Lund.
 Nyholm E. (1993): Illustrated Flora of Nordic Mosses. 3: Bryaceae – Rhodobryaceae – Mniaceae – Cinclidiaceae – Plagiomniaceae [p. 141–244]. – Nordic Bryological Society, Copenhagen & Lund.

- Nyholm E. (1998): Illustrated Flora of Nordic Mosses. 4: Aulacomniaceae – Meesiaceae – Catosciaceae – Bartramiaceae – Timmiaceae – Encalyptaceae – Grimmiaceae – Ptychomitriaceae – Hedwigiaceae – Orthotrichaceae [p. 245–405]. – Nordic Bryological Society, Copenhagen & Lund.
- Pörtl M., Berg C., Fernandez-Mendoza F., Hallingbäck T., Volkers F., Tiselius I. & Kiebach T. (2025): Unnoticed diversity in the *Riccia glauca-bifurca* group (Ricciaceae, Marchantiales): morphological differentiation and phylogeny of *R. gothica* and *R. pusilla* in Europe. – Plant Biosystems 159: 548–562.
- Smith A. J. E. (1999): The liverworts of Britain and Ireland. – Cambridge University Press, Cambridge.
- Smith A. J. E. (2004): The moss flora of Britain and Ireland. – Cambridge University Press, Cambridge.